

מה ריוח יש בדבר, ומה אנו למדין שום מצוה מכאן ע"ש, ולכאורה קשה מה נשתנה כאן מכל המקומות בש"ס, ובשום מקום לא הקשו בש"ס מאי נ"מ רק כאן לבד, אבל לפי מה שבארנו נכון הדבר מאוד, דהנה בכ"מ יש תועלת עצום להכניס צדיקים שונים תחת שם אחד למען ליתן האמור בזה על זה, וא"כ היא תועלת עצום בהרבות בשבח מעשה הצדיקים, אבל כאן הנה לא מצינו במקרא מאומה מן מעשים טובים של אבצן, ומה תועלת יש בזה להשיב אותו גם על בועז, ומקשה הש"ס שפיר מה ריוח יש בדבר, ומשני הש"ס דכאן יש לנו סיבה אחרת במאמר זה, אף שהיה לו בנים הרבה קיים מצות לערב אל תנת ירך ונשא את רות בזקנותו, ע' רשב"ם שם, וכן אמרו שם אלימלך ושלמון ופלוגי אלמוני ואבי נעמה כלם בני נחשון הם, וכאשר הקשו בש"ס שם מאי קמ"ל, דגם זה אינו נוגע להכלל הראשי אשר הצענו למעלה להרבות בשבח הצדיקים, ומשני הש"ס דכאן יש לנו ללמד ענין מוסרי דעין היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, גדול כל כך שאפילו זכות אבות אינו תולה לו: עכ"פ הנך רואה דהדורש היה לו בכל עת כוונה מיוחדת לפעול על העם, ולעורר את לבבם הן ע"י הריבוי בשבח הצדיקים, או ע"י גנות הרשעים, או שאר ענין מוסרי או הנהגה טובה, היו המטרה לדרשותיו:

פרק שנים ועשרים

גם היה נהוג בדרכי הדרוש אצלם לדרוש שמות האנשים ואמרו שמא גרים (ברכו' ז' ע"ב) ואמרו על ר' מאיר דהיה דייק בשמא (יומא פ"ג ע"ב) וע' גם כן מה שאמרו חז"ל (סוטה ט' ע"ב) אלמלא לא נקרא שמה דלילה ראוייה היתה שתקרא דלילה כחו דלדלה גבורתו וכו', ובפרט היה להם פעמים הרבה, מסורת אגדה בזה מאבותיהם, ע' (סוטה ל"ד

עוד אמרו שם הוא סיחון הוא ערד הוא כנען ואמרו (פסחים ג"ד ע"א) הוא ענה ענה דמעיקרא, מלמד שבא צבעון על אמו וכן תמצא להם במדרש פ' וישב על המקרא ושמו חירם, רבנן אמרו הוא חירה הוא חירם מלך צור וחיה קרוב לאלף ומאתים שנה ע"ש, וע' ירושלמי סוטה סוף פרק כשם, שר' עקיבא דרש הוא בלעם הוא אליהו בן ברכאל ע"ש: ועיין גם כן בס' מאור עינים פי"ח שליקט כל המאמרים הללו, אשר הזכרנו שהכניסו חז"ל אנשים שונים ומתחלפים תחת שם איש אחד ידוע ומפורסם בחסידות או ברשעות, ואנכי אוסיף עוד איזהו מהן, כמו ממוכן הוא המן (מגילה י"ב ע"ב): עוד דרשו הוא נבט, הוא שבע בן בכרי, היא מיכה (סנהדרין ק"א ע"ב): עוד אמרו הוא בעור הוא כושן רשעתיים (סנהדרין ק"ה ע"א) וכן הוא בירושלמי פ"ח דנזיר הוא לבן הוא כושן רשעתיים: ובמדרש פ' לך לך אמרו הוא אמרפל הוא נמרוד, עוד אמרו (ברכות כ"ט א') הוא ינאי הוא יוחנן: והכל נסתבב מן הכלל הראשי אשר היה להם ליסוד ולאבן פינה בענין הדרשות, דעל צדיק וחסיד הרשות להדורש לשבח ולפארו בכל אופן האפשר, ובכל מקום שנתפרש במקרא קודש שבתו של צדיק אחד, היה להם לחוב לדרוש דרך אסמכתא ורמז להוסיף עליו גם מעלותיו של צדיק אחר, וליתן את האמור בזה, גם על זה, ועל ידי זה אנו מוצאים הצדיקים מקושטים, בכל מעלה ומדה נכונה, ועל הרשע דרשו לרעה בכל מה שהיו יכולים לדרוש ולמדו סתום כאן מן המפורש לרשע אחר במקום אחר להראות כי איש רע עלול לכל, ועל אסמכתא קלה סמכו את דרשתם כמו שראינו בן בעור שבא על בעור מפני שבעל אתונו, רשעתיים שעשה שתי רשעות וכל זה אינו רמז רחוק שהותר רק בדרך מקרא אני דורש: וע' מאור עינים פי"ח באריכות יותר:

ואולם על אמתת דבר זה אראה לך ראי ברורה ונכונה מן ש"ס מפורש (ב"ב צ"א ע"א) דאמרו שם אבצן זה בועז ומקשה הש"ס מאי נפקא מיניי ופירש רשב"ם חז"ל

מבוא התלמוד

פרק שנים ועשרים שכז

ע"ב) דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו, ואנו לא עלתה בידינו אלא סתור שסתר מעשיו של הקב"ה, מיכאל שעשה עצמו מן ע"ש, ולדרוש את שמות האנשים בדברי הימים היה להם קבלה מיוחדת, לא ניתן דברי הימים אלא לדרוש, ע' ריש מדרש חזית, ומדרש ריש קוהלת, ואע"ג דכל כתבי קודש ניתנו לדרוש, ואף מגילת אסתר ניתנה לדרוש כאמיתה של תורה (ירושלמי פ"ק דמגילה), בכל זאת הלכה פסוקה בכל מקום, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ושניהם אמת, כמו שכתב הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות שורש שני ח"ל, לא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו, רק אמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו, מורה כוונתם דשניהם אמת הפנימי והחיצוני ויסבול הכתוב את שניהם ע"ש, ועיין (יבמות כ"ד ע"ב) אע"ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הבא אתיא גזירה שוה, ואפקי מפשטא לגמרי, והא דאמרינן (שבת ס"ג ע"א) דר' כהנא גמר לכל הש"ס ולא ידע הדבר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, הנה לא כווננו שם רק על מקרא קודש בעניני מליצה ושיר, כגון מקרא זה דחגור חרבך על ירך שהביאו שם, אבל במצות התורה פשיטא דענין זה שורש גדול בתורה, דאלי"כ נפרש מצות מילה כמו ומלתם את ערלת לבבכם, ומצות תפילין וקשרתם לאות על ירך היינו לעשות זכירה בלב ובראש, וחלילה וחס יבטלו כל מעשה המצות עי"ז ותורה מה תהא עליה, וע' תשובות הרשב"א סי' תט"ו איך התרים אלו הזדים אשר הוציאו קורות התורה מפשטה, ופירשו דאברהם ושרה היינו חומר וצורה ע"ש, וחישב ר' כהנא דכלל זה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, נאמר דוקא בדברי תורה, מפני שיש בזה נ"מ להתנהגות האדם בעניני המצות ע"פ התורה, אבל בעניני המליצה ושיר אשר בכתבי קודש, באלו רק המדרש עיקר, וא"ל מר ברי' דר' הונא דגם באלו אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

וזה דוקא בכל התורה כלה, אבל בדברי הימים היה לחז"ל כלל מיוחד ומקובל, דלא ניתנה רק לדרוש, והדרשה עקרית כאן, ע'

(מגילה י"ג ע"ב) כד פתח ר"ש בן פזי בדברי גימ' אמר כל דברין אחד הם, ואנו יודעין, ועוד תוכל לדעת ריבוי הדרשות בד"ה, מן זה שאמרו חכמינו (פסחים ס"ב ע"ב) בין אצל לאצל טעוני ארבע מאות גמלים דרשות, וע' ירושלמי סנהדרין פ' חלק אמר ר' שמעון בן לקיש אם יאמר לך אדם שיש דברי הימים בבבל אני הולך ומביאו משם, ועכשיו אם מתכנשין כל רבותינו אין יכולים להביאו משם, ואין הכוונה שם רק על הדרשות בד"ה שחישב להביאם משם מפני כי הדרשות ניתנו לכתוב בימי ר"י ורשב"ל (גיטין ס' ע"א), ולא על גוף ספר דברי הימים שהיה מצוי בין כתבי קודש גם אצל בני ארץ ישראל, רק רוב הדרשות על ד"ה הרגלו בהם בני בבל, וחישב רשב"ל להביאם משם לא"י, ואמר כי עכשיו שהותרה הכתובה בדברי אגדה, אי אפשר להביאו משם מפני כובד המשא מריבוי הדרשות על כל קוץ וקוץ תילי תילים, וקודם לכן קודם שהותר הכתיבה בפרסום היו הדרשות על ד"ה רק כמגילת סתרים ולא ה' מרובים בכמות כל כך: ומפני כלל זה שהיה מקובל אצלם, לא סרו חז"ל לדרוש בדברי הימים כל שמות בני אדם, והסיבה שנקראו בשמות הללו, (ע' מגילה י"ג ע"ב י"ד ע"א סנהדרין כ"א ע"ב, תמורה ט"ז ע"א, ב"ב צ"א ע"א, סוטה י"ב ע"א) וכן בירושלמי יבמות פ' הערל ובמדרשות מפורזות תמצא דרשות שונות על שמות האנשים אשר נזכרו שמה, והכל נסתבב מן הכלל הראשי מקובל אצלם לא ניתן דברי הימים אלא לדרוש:

גם היה להם כלל מיוחד ומקובל אצלם, בשיר השירים דאין לדרוש שמה שום דבר לגנאי, רק לשבח, ובעל כרחך מפני שאמרו פ"ד דמס' ידים דנמנו וגמרו כל השירים קודש, ושיר השירים קודש קדשים, וכל הענין שמה מרומז על הקב"ה וכנסת ישראל, וא"כ אין לדרוש שמה שום דבר לגנאי על ישראל ח"ו, ע' מדרש שה"ש פיסקא הביאני אל בית היק, ר' מאיר אומר אמרה כנסת ישראל תשלט בי יצר הרע, א"ל ר' יהודא אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח של ישראל שלא